

Pokreti i stabilnost institucija

(Društveni pokreti i promene, Udruženje za političke nauke i Fakultet političkih nauka, Beograd, 2003)

Slaviša Orlović

Od Vukašina Pavlovića dobijamo po mnogo čemu vrednu, nesvakidašnju i jedinstvenu knjigu "Društveni pokreti i promene". Ona je logički nastavak njegove knjige "Poredak i alternativa". Prvi deo knjige bavi se pitanjem odnosa pokreta i promena, drugi deo, sociologijom pokreta, treći deo, praksom novih pokreta i četvrti deo sadrži torijski dijalog o pokretima sa teoretičarima kao što su: Tom Botomor, Džin Koen, Endrju Arato i Lučana Kastelina.

Savremena politička sociologija istražuje i proučava društvene promene i društvene pokrete, ali ih u izvesnom smislu i anticipira. Nova knjiga Vukašina Pavlovića razmatra društvene promene u deskriptivnoj, analitičkoj, ali i normativnoj dimenziji. Autor nas podseća, pozivajući se na Entoni Gidensa, kako ljudi proizvode i svojim delovanjem reprodukuju društveni svet, ali nisu u stanju da ga potpuno kontrolišu. S druge strane, po Alenu Turenu, u svetu koji se ubrzano menja središnji problem političke sociologije je razumevanje procesa proizvodnje i kontrole društvenih promena. Vukašin Pavlović naglašava da za razliku od predmodernih društava u kojima su društvene promene bile u rukama vladara i elita, u modernim društvima glavni akteri i nosioci društvenih promena, ili bar njihovi inicijatori, postaju društveni pokreti. Sagledavajući različite dimenzije društvenih pokreta i društvenih promena Pavlović vodi teorijski dijalog sa savremenim autorima. U tom nizu valja navesti neke knjige, poput "Rizičnog društva" Uriha Beka i "Logike kolektivne akcije" Mensura Olsona, ili razmatranja, poput Ofeovih istraživanja "etnifikacije politike", "ustavnih, političkih i civilnih promena" Ralfa Darendorfa", i "uslova demokratske konsolidacije" Dejvida Bičama, ili od naših autora "dva lika globalizacije" Miroslava Pečujlića.

Pored tumačenja i analize nosećih ideja ovih i drugih vodećih društvenih teoretičara, Vukašin Pavlović nam nudi i snažnu sopstvenu analizu strategije društvenih promena. Posebno ćemo izdvojiti njegovo razlikovnje političke i civilne strategije demokratskih promena. Politička strategija ide od vrha ka dnu društva, glavni akteri su političke elite, najvažniji kanali delovanja su političke partije i politički lideri. Osnovno polje primene ove strategije su institucije. Osnovna oblast sredstvo normativnog regulisanja su ustavni i pravni poredak. Civilna strategija ide od osnove društva ka njegovom vrhu. Osnovni akteri su građani, društveni nivo je lokalni, najvažniji predstavnici ove strategije su udruženja građana. Polje delovanja leži u sistemu vrednosti, vezuje se za vladavinu prava i usmerena je ka demokratskoj javnosti. Cilj političke strategije demokratskih promena je izgradnja i uspostavljanje poretka dobre vladavine, a cilj civilne strategije je izgradnja razvijenog civilnog društva. Obe ove strategije, kako ističe autor, moraju biti komplementarne, jer ne samo što jedna drugu dopunjuju, već jedna bez druge ne mogu biti uspešne. U svojoj povezanosti one omogućavaju stabilnu političku zajednicu, tržišnu privredu i uređenu pravnu državu koju kontroliše razvijeno civilno društvo.

U knjizi se daje jasna distinkcija između starih ili klasičnih (radničkih) i novih ili alternativnih društvenih pokreta (antinuklearni, mirovni, ekološki, studentski, feministički) sve do globalizacije i njenih protivnika. Pri tom, naglašava autor, "ključna paradigma kroz koju treba posmatrati nove društvene pokrete u celini je paradigma kvaliteta života u svim njegovim dimenzijama" (str. 32). Autor, inspirisan Habermasom, na to nadovezuje jedan stav, po kojem bitna odlika modernog društva je nastojanje sistema, odnosno poretka, da sebi podredi svet života. Odnosno, pitanje je koliko je postojeći sistem u stanju da udovolji zahtevima novih pokreta, a da sam sebe ne dovede u pitanje. O tome svedoči i činjenica da su mnoge političke partije u svojim programima preuzele, uključile ili usisale značajan deo vrednosti i zahteva novih društvenih pokreta, poput ekološkog ili feminističkog. U tom smislu, kako piše Gidens, društveni pokreti osvetljavaju moguće budućnosti, a delimično su i sredstva za njihovo ostvarenje. Osim odnosa pokreta i poretka u knjizi se razmatraju i mnoga druga pitanja kao što su odnos individue i pokreta, utopije i antiutopije, modernizma i postmodernizma.

Autor knjige traga za pravom merom odnosa pokreta i poretka, za formulom demokratskog balansa između dinamičnosti društvenih pokreta i stabilnosti društvenih institucija. Pavlović piše: "...logika i smisao društvenih pokreta i promena koje oni izazivaju, moraju se kristalizovati u institucijama koje obezbeđuju konsolidaciju i stabilnost političkih promena" i dodaje, "društvo koje bi permanentno živelu u mobilnom stanju društvenih pokreta, bez solidnih institucija i procedura, teško da bi moglo da nađe neophodni minimum ravnoteže" (str. 33). Zaključak je da tu formulu nije lako naći u teoriji a još manje u praksi, a traganje

za tom formulom, kao pravom merom odnosa pokreta i poretka, ostaje jedan od permanentnih zadataka političke sociologije i društvene teorije.

Naša akademska zajednica, gotovo da nema autora koji se na tako obuhvatan i sistematičan način bavi političkom sociologijom savremenog društva, a u okviru nje još celovitije društvenim pokretima i društvenim promenama. U naše akademsko polje Vukašin Pavlović je među prvima uneo teoriju i sociologiju društvenih pokreta (a u praksi i ekološki pokret) i koncept civilnog društva. Ova knjiga pruža jasno teorijsko utemeljenje autora i oslikava praksu društvenih pokreta, naročito od 60-ih godina XX veka pa sve do danas. Ona korespondira sa savremenim društvom i njegovim problemima i prati savremene tendencije u društvenoj teoriji. Autor ove knjige pokazuje kako, da biste bili moderni i savremeni, morate biti "apdejtovani". Takvu svoju poziciju nesebično nudi čitaocima. Oni su sigurno studenti fakulteta društvenih nauka, ali i angažovani intelektualci.

Dijaloška forma, duh tolerancije i apostrofiranje vrednosti slobode čine da knjiga pripada liberalnoj orijentaciji. Isticanje vrednosti države blagostanja, emancipatorskog potencijala i egalitarnosti, daje joj prizvuk socijaldemokratskog opredeljenja. Po najvažnijim porukama knjiga, a to znači i autor, je jasno civilno-društveno angažovana.

„Društveni pokreti i promene“, Vukašin Pavlović, List „Danas“, 13-14.03.2004.